

جایگاه حقوقی صندوق بین‌المللی پول در دستیابی به آرمان‌های توسعه پایدار

پریسا شاملو*

DOI: <https://doi.org/10.22096/law.2025.2030194.2220>

[تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۳/۰۵ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۸/۱۹]

چکیده

صندوق بین‌المللی پول یک سازمان بین‌المللی و از نهادهای مالی مهم سازمان ملل متحد است که بر اجرای سامانه پولی بین‌المللی نظارت دارد. مطابق اسناد بین‌المللی، این سازمان باید زیر نظر سازمان ملل متحد، دستیابی به رشد و رفاه پایدار را دنبال کند. بنابراین، برنامه‌ها و فعالیت‌های این نهاد می‌تواند در دستیابی به آرمان‌های توسعه پایدار، از طریق تأثیرگذاری بر کشورهای عضو مؤثر باشد. پژوهش حاضر، در پی بررسی جایگاه حقوقی صندوق بین‌المللی پول در دستیابی به اهداف توسعه پایدار است که با روش تحقیق توصیفی - تحلیلی و با استفاده از منابع کتابخانه‌ای سامان یافته است. مهم‌ترین اقدامات صندوق بین‌المللی برای تحقق اقتصاد پایدار در کشورهای درحال توسعه، عبارت‌اند از رشد و رفاه پایدار با حفظ محیط‌زیست، مشاوره در سیاست‌گذاری‌های مالی، کمک‌های مالی با دادن وام، توصیه‌های صندوق در زمینه اصلاحات مالیاتی، ظرفیت‌سازی از طریق کمک‌های فنی و آموزشی و حل بحران‌های اقتصادی. علی‌رغم اهمیت این اقدامات، انتقاداتی نیز به صندوق بین‌المللی پول وارد است، مانند اینکه در نتیجه این کمک‌ها، برخی کشورها به اهدافی مانند توسعه پایدار نرسیده‌اند و اینکه صندوق بین‌المللی پول به اهرمی در دست کشورهای پیشرفته، برای اجرای برنامه‌های اقتصادی تبدیل شده است.

واژگان کلیدی: حق بر توسعه پایدار؛ صندوق بین‌المللی پول؛ اهداف توسعه پایدار؛ کشورهای درحال توسعه.

* دانشجوی دکتری حقوق بین‌الملل، دانشکده حقوق، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب، تهران، ایران.

Email: parisashamloo699@gmail.com

۱. مقدمه

«توسعه پایدار به معنای برآوردن نیازهای کنونی در عین توجه به ظرفیت نسل‌های آتی، تضمین تعادل میان رشد اقتصادی، مراقبت از محیط‌زیست و رفاه اجتماعی (Social well-being) است.»^۱ توسعه پایدار با این هدف مطرح شده است که رشد اقتصادی و اجتماعی به‌طور فراگیر و پایدار شکل گیرد و در همه حوزه‌های اقتصادی و اجتماعی توسعه اتفاق افتد. بنابراین توسعه پایدار این موارد را دربر می‌گیرد: ۱. حوزه‌های تحت شمول: رشد اقتصادی، محیط‌زیست، رفاه اجتماعی؛ ۲. جامعه تحت پوشش: نسل کنونی و نسل‌های آتی بدون انتها؛ ۳. روش توسعه پایدار بهره‌گیری از کلیه ابزارهای ممکن اعم از فناوری‌های جدید، دیدگاه‌های جدید و تغییر سبک زندگی است؛ ۴. هدف توسعه پایدار ایجاد تعادل است.

«اعلامیه ریو، سند توسعه هزاره، دستورالعمل توسعه پایدار ۲۰۳۰ در سطح بین‌المللی و دستورالعمل آفریقای ۲۰۶۳ (African Agenda 2063) در سطح منطقه‌ای را می‌توان به‌منزله برخی از مهم‌ترین اسناد مربوط به این مسیر معرفی کرد.»^۲ این سند چهارچوبی را با هدف راهنمایی برای توسعه آفریقا، در پنجاه سال آینده تدوین کرده است. سند ۲۰۳۰ و اهداف توسعه پایدار، به میزان زیادی، تحت تأثیر «موقعیت اتحادیه مشترک آفریقایی» (African Common Position on SGDs) درخصوص «دستورالعمل توسعه بعد از ۲۰۱۵» (Post 2015 Development Agenda (CAP)) قرار گرفت.

آرمان‌های مندرج در سند ۲۰۳۰ که شاید بتوان آن را نسخه توسعه‌یافته سند توسعه هزاره^۳، همراه با نگرانی‌های کشورهای آفریقایی در نظر گرفت، حوزه حقوق بشر، اقتصاد و محیط‌زیست را در کانون نظر قرار می‌دهند. برنامه عمل توسعه پایدار ۲۰۳۰ ملل متحد، در مجموع، ۱۷ آرمان برای توسعه پایدار مشخص می‌کند. این آرمان‌ها نقشه راهی برای دستیابی به آینده‌ای بهتر و پایدارتر برای همه هستند.^۴ در همین راستا نیز توسعه پایدار ۲۰۳۰ اهدافی را برای تحقق آرمان‌های مذکور تعریف می‌کند و دولت‌ها می‌کوشند در فاصله

1. Marcelo Negri Soares, "What is the best definition for sustainable development," last modified October 25, 2024.

https://www.researchgate.net/post/What_is_the_best_definition_for_sustainable_development.

2. General Assembly, "Conference on Environment and Development," *Report of The United Nations A/CONF.151/26*, no. 1 (August 1992): 1-5.

۳. هشت هدف ضد فقر که دنیا آماده شده بود تا سال ۲۰۱۵ به آن‌ها دست یابد.

4. UNHRC, "Sustainable development through human rights," last modified October 25, 2024. <https://www.ohchr.org/en/topic/sustainable-development-through-human-rights>.

جایگاه حقوقی صندوق بین‌المللی پول در دستیابی به ... / شاملو ۲۰۹

سال‌های ۲۰۱۵ تا ۲۰۳۰ به این اهداف دست یابند.^۵ توسعه پایدار نیازمند دستیابی به نیازهای اساسی برای همه و توسعه فرصت برای همه، به‌منظور تحقق آرزوهای خود برای جهانی بهتر است. دستیابی به نیازهای اساسی مستلزم این است که آن‌هایی که مرفه‌ترند، سبک زندگی متفاوتی را در استفاده از ابزارهای زیستی، مانند انرژی، در پیش بگیرند. به‌طور خاص «توسعه پایدار روشی برای سازمان‌دهی جامعه به گونه‌ای است که بتواند برای بلندمدت باقی بماند. این به معنای در نظر گرفتن ضروریات حاضر، در عین توجه به ضروریات آینده، از قبیل حفظ محیط‌زیست و منابع طبیعی یا برابری اقتصادی و اجتماعی است.»^۶

همچنین دستیابی به توسعه پایدار مستلزم همگرایی همه نهادهای تأثیرگذار اعم از دولت‌ها، سازمان‌های بین‌المللی و همین‌طور شرکت‌ها و نهادهای خصوصی است. درحالی‌که دولت‌ها سیاست‌های کلی برای نهادهای اجرایی را در این رابطه، در قالب قوانین و مقررات و همین‌طور انواع طرح‌ها و برنامه‌ها تدوین و اجرا می‌نمایند، نهادهای دیگر نیز به فراخور اختیارات و حوزه فعالیت خود در این امر دخیل هستند. در سطح ملل متحد نیز موضوع توسعه پایدار مرکز توجه قرار گرفته و ارکان مختلف سازمان ملل متحد و همین‌طور آژانس‌های تخصصی ملل متحد نیز به دستیابی به آرمان‌های توسعه پایدار توجه داشته‌اند.

در این میان، نقش برجسته را می‌توان در عملکرد آن دسته از سازمان‌ها و آژانس‌های تخصصی تحت‌نظر سازمان ملل مشاهده کرد که حوزه فعالیت آن‌ها با آرمان‌های توسعه پایدار اشتراک دارد. برای مثال سازمان بهداشت جهانی (WHO)، یونسف، صندوق کودکان ملل متحد (United Nations Children's Fund)، سازمان خواربار و کشاورزی ملل متحد (فائو) (Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO)، برنامه عمران ملل متحد (United Nations Development Programme (UNDP) و همین‌طور برنامه محیط‌زیست ملل متحد، از جمله سازمان‌ها و برنامه‌های بین‌المللی در مجموعه ملل متحد هستند که به دلیل اشتراک اهداف با اهداف توسعه پایدار، نقش فعال‌تر و کارکرد مؤثرتری نسبت به دیگر نهادهای ملل متحد دارند.

۵. از جمله این موارد، می‌توان به محور فقر مطلق تا سال ۲۰۳۰ و کاهش دست‌کم نصف جمعیت زنان، مردان و کودکانی که براساس معیار ملی در فقر زندگی می‌کنند اشاره کرد:

Department of Economic and Social Affairs Sustainable Development, "The 2030 Agenda for Sustainable Development," goal 1, last modified October 25, 2024. <https://sdgs.un.org/goals/goal1>.

6. Negri Soares, "What is the best definition for sustainable development".

شایان ذکر است که توسعه پایدار در اسناد بین‌المللی زیادی مانند اعلامیه ریو، کنوانسیون چهارچوب برای تغییرات اقلیمی، دستورالعمل ۲۱، اعلامیه ژوهانسبورگ برای توسعه پایدار، دستورالعمل اقدام آدیس آبابا مطرح شده است. همچنین در بررسی سیر تکامل توسعه پایدار اسناد مختلف نقش داشته‌اند، اما در شکل‌گیری کنونی آن و ساختار بندی محتوایی این رژیم حقوقی، دو سند نقشی اساسی داشته‌اند: اعلامیه توسعه هزاره و دستورالعمل توسعه پایدار ۲۰۱۵ تا ۲۰۳۰. اعلامیه توسعه هزاره ملل متحد ۲۰۰۰ کشورها را متعهد می‌ساخت تا با فقر، گرسنگی، بیماری، بی‌سوادی و تخریب محیط‌زیست و تبعیض علیه زنان مبارزه کنند. البته دستورالعمل توسعه پایدار ۲۰۱۵ تا ۲۰۳۰، با اهداف توسعه پایدار جایگزین سند مزبور شده است.

در میان سازمان‌ها و ارگان‌های مزبور، صندوق بین‌المللی پول کانونی‌ترین گزینه بررسی این مقاله است. به بیان دیگر، این مقاله اهداف توسعه پایدار را به‌منزله درجه‌ای برای بررسی سهم نوآوری کسب‌وکار در چالش‌های توسعه پایدار و تأثیر آن بر دستور کار این اهداف بررسی می‌کند.

اما پیش از هر چیز، لازم است نخست مفاهیم کانونی عبارت «توسعه پایدار» و «توسعه پایدار» و سپس وظایف سازمان‌ها و آژانس‌های سازمان ملل در تحقق این اهداف بیان گردد. در پی روشن شدن این موارد، می‌توانیم به نحوی دقیق‌تر، نقش صندوق بین‌المللی پول را در تحقق اهداف توسعه پایدار توضیح دهیم.

۲. حق بر توسعه پایدار

توسعه همواره یکی از دغدغه‌های کشورهای در حال توسعه بوده است. محتوای توسعه شامل ابعاد مختلف بوده و در گذر زمان دچار تحولاتی عمیق شده است. با این حال این کشورها هیچ‌گاه موفق نشدند کشورهای توسعه‌یافته را در راستای تدوین یک سند الزام‌آور بین‌المللی با خود هم‌سو کنند. همین امر باعث شده تا نتوان در مقررات بین‌المللی، تعریفی جامع و مانع از توسعه یافت. در چنین شرایطی، برای دستیابی به مفهوم «توسعه» دو راهکار متصور است: توسل به معنای لغوی این واژه؛ بررسی آن تحت اسناد بین‌المللی غیرالزام‌آور یا به عبارت دیگر، حقوق نرم.^۷

7. Vienna Convention on The Law of Treaties, 1969, Article 31: A treaty shall be interpreted in good faith in accordance with the ordinary meaning to be given to the terms of the treaty in their context and in the light of its object and purpose.

براساس بند ماده ۳۱ کنوانسیون حقوق معاهدات، معاهده باید با حسن نیت و مطابق با معنای معمولی که به واژگان آن در چهارچوب و با توجه به هدف و منظور آن داده می‌شود تفسیر شود. تلاش‌ها در راستای توسعه را می‌توان در دو مسیر مشاهده کرد: یک مسیر توسعه را به‌منزله یک «حق» مطرح می‌سازد و با خلق مفهوم «حق بر توسعه» به‌مثابه یکی از حقوق نسل سوم بشر، مطالباتی را مطرح می‌کند. در واقع، دموکراسی احترام به حقوق بشر و آزادی‌های اساسی شامل حق بر توسعه، حاکمیت شفاف و پاسخگو در تمام بخش‌های جامعه و مشارکت مؤثر جامعه مدنی، بخشی اساسی از زیربنای دستیابی به توسعه پایدار اجتماعی و مردم‌محور است. نکته کانونی حق بر توسعه این است که «حق توسعه باید به‌گونه‌ای (شناسایی) شود که به‌صورت مساوی نیازهای نسل‌های کنونی و آینده را محقق سازد.»^۸

وقتی مفهوم حق مطرح می‌شود، لازم است چنین در نظر بگیریم که کشورها حق توسعه پایدار دارند و باید آن را ترویج کنند. سیاست‌ها و اقدامات برای حمایت از سیستم اقلیمی علیه تغییرات ساخته دست بشر باید متناسب با شرایط خاص هر کشور باشد و با برنامه‌های توسعه ملی آن‌ها، ضمن در نظر گرفتن اینکه توسعه اقتصادی برای اقدامات سازگارکننده نقشی اساسی دارد، پیوند بخورد. در مورد کنش‌های بین‌المللی در این زمینه، می‌توان به اعلامیه حق توسعه^۹، اهداف توسعه هزاره (Millennium Development Goals)، اجلاس جهانی ۲۰۰۵^{۱۰}، اجلاس اهداف توسعه هزاره ۲۰۱۰^{۱۱} اشاره کرد.

همین‌طور در چهارچوب سازوکارهای حقوق بشری مرتبط، می‌توان از گروه کاری حق توسعه (The open-ended Working Group on the right to development)، گروه کاری کارشناسان دولتی برای حق توسعه (The Working Group of Governmental Experts on the Right to Development (1981-1989))، گروه کارشناسان دولتی برای حق توسعه (The Inter-Governmental Group of Experts on the Right to Development)

8. Rio Declaration on Environment and Development, 1992, Principle 3: The right to development must be fulfilled so as to equitably meet developmental and environmental needs of present and future generations.

9. Navi Pillay (High Commissioner for Human Rights), "GA: Declaration on the Right to Development," Anniversary of the Declaration on the Right to Development, last modified October 21, 2024. <http://www.un.org/en/events/righttodevelopment>.

10. "The 2005 World Summit High-Level Plenary Meeting of the 60th session of the UN General Assembly," (UN Headquarters, New York, 14-16 September 2005).

11. United Nations, "2010 Summit on the Millennium Development Goals," last modified October 10, 2024. <http://www.un.org/en/mdg/summit2010>.

The Independent) و کارشناسان مستقل برای حق توسعه (Development (1996-1997) و کارشناسان مستقل برای حق توسعه (Expert on the Right to Development (1998-2004) نام برد.

مسیری که مسئله توسعه از دهه ۶۰ و ۷۰ قرن بیستم در قالب رشد اقتصادی تا دستورالعمل ۲۰۳۰ پیموده است، به وضوح از عزم جامعه بین‌المللی برای دخیل کردن مؤلفه‌های حقوق بشری و تقویت توجه به مسئله توسعه به‌منزله یک حق بشری نشان دارد. بر این اساس، می‌توان نتیجه گرفت که توسعه به مفهوم تحول کیفی گذار از دوره‌ای به دوره دیگری، مستلزم تغییر همه‌جانبه در ابعاد اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و ... است.

بنابراین، توسعه فرایندی درهم‌تنیده و دارای وظایفی گسترده در بخش‌های محیطی مرتبط با زندگی اجتماعی انسان‌ها است و به معنای فراهم شدن زمینه‌های لازم برای پیدایش ظرفیت‌ها و قابلیت‌های عناصر مختلف در اجتماع و میدان یافتن آن‌ها برای دستیابی به پیشرفت و افزایش توانایی‌های کمی و کیفی است. توسعه پایدار مستلزم استفاده از همه ظرفیت‌ها و توانایی‌ها است و لازمه سیاست توسعه پایدار، داشتن شاخص‌های اندازه‌گیری برای نیل به اهداف آن است.^{۱۲}

بسیاری از چالش‌های پیش روی بشریت، از جمله تغییرات اقلیمی، کمیاب بودن آب، گرسنگی و نبود برابری، صرفاً در سطح جهانی و از طریق ارتقای توسعه پایدار امکان‌پذیر است که شامل تعهد به رشد اجتماعی (Social progress)، تعادل زیست‌محیطی (Environmental balance) و رشد اقتصادی است (Economic Growth).

از نظر ساختاری، توسعه پایدار را می‌توان عبارتی متشکل از دو واژه «پایدار» و «توسعه» در نظر گرفت. «توسعه پایدار، مفهومی برگرفته از تحمیل الزامات زیست‌محیطی بر فرایند توسعه اقتصادی و اجتماعی است که نخستین بار در گزارش براونلند (۱۹۸۷) تصریح و تعریف شد و سپس در بیانیه ریو (۱۹۹۲) به‌مثابه یکی از اصول پایه‌ای بهره‌برداری از محیط‌زیست و حفاظت از آن، شناسایی گردید.»^{۱۳}

امروزه ۱۷ هدف توسعه پایدار که مجمع عمومی در سپتامبر ۲۰۱۵ به تصویب رساند، پذیرفته‌شده‌ترین دستور کار برای توسعه پایدار است. این اهداف براساس فراخوان معروف

۱۲. مهرداد گودرزوند چگینی، «توسعه پایدار؛ شاخص‌ها و سیاست»، سیاست جهانی ۴، شماره ۲ (۱۳۹۲): ۲۱۶-۲۳۷.

۱۳. محمدحسین رضائی قوام‌آبادی و حسن شقیق فرد، «توسعه پایدار و حق بر محیط‌زیست سالم: چشم‌انداز نسل‌های آینده»، سیاست جهانی ۵، شماره ۱ (۱۳۹۵): ۲۷۱-۲۴۱.

جایگاه حقوقی صندوق بین‌المللی پول در دستیابی به ... / شاملو ۲۱۳

برای توسعه پایدار در گزارش برون‌داند^{۱۴} و توسعه اهداف ناقص توسعه هزاره (MDG) با تمرکز محدود به کاهش فقر، برای ایجاد اولین مجموعه جهانی از اهدافی که به هر سه رکن پایداری می‌پردازند، کمک می‌کنند. در واقع، مجمع عمومی سازمان ملل «چارچوب سیاسی مشروعی را فراهم می‌کند که براساس آن، دولت‌ها، جامعه مدنی و کسب‌وکارها می‌توانند سهم خود را در توسعه پایدار برنامه‌ریزی، اندازه‌گیری و ابلاغ کنند.»^{۱۵}

سند موسوم به «آینده مشترک ما» اتخاذ اقدامات فوری در هشت موضوع را به‌منظور تضمین دستیابی به توسعه پایدار ارائه داده است:

۱. جمعیت و منابع انسانی؛

۲. صنعت؛

۳. امنیت غذایی؛

۴. گونه‌ها و اکوسیستم؛

۵. چالش‌های شهری؛

۶. مدیریت مردم؛

۷. انرژی؛

۸. مخاصمه و تخریب محیط‌زیست.^{۱۶}

«وفق این سند، توسعه پایدار نیازمند توجه به نیازهای بنیادین همه بوده و به ایجاد فرصت برای همه، برای اجرای توانایی‌های خود برای زندگی‌ای بهتر تسری می‌یابد.»^{۱۷} درعین حال، این سند به محدودیت‌های مسیر توسعه پایدار نیز توجه داشته است. برابر متن این سند، «به نظر می‌رسد این محدودیت‌ها، ریشه در سازمان‌های اجتماعی نامناسب و عدم کفایت فناوری

14. World Commission on Environment and Development, *Our Common Future* (Oxford: Oxford University Press, 1978).

15. Jannic Horne et al., "Exploring entrepreneurship related to the sustainable development goals - mapping new venture activities with semi-automated content analysis," *Journal of Cleaner Production* 242 (January 2020): 58.

16. Horne et al., "Exploring entrepreneurship related to the sustainable development goals - mapping," 58.

17. World Commission on Environment and Development, *Our Common Future*, 27.

دارد. بنابراین توسعه پایدار باید شامل فرایندی از تغییر باشد که در آن، استفاده از منابع انسانی، جهت‌دهی به سرمایه‌ها و ایجاد توسعه تکنولوژیکی و تغییرات نهادی مطابق با نیازهای آینده و حاضر باشد.^{۱۸}

۳. اهداف توسعه پایدار

اهداف توسعه پایدار سازمان ملل متحد، چهارچوبی جهانی برای پرداختن به چالش‌های اقتصادی، زیست‌محیطی و اجتماعی فوری جهانی ارائه می‌دهد. محور اصلی دستور کار اهداف توسعه پایدار، نقش حیاتی نوآوری کسب‌وکار در ایجاد تغییرات مثبت و ارتقای خط پایانی سه‌گانه پایداری است: مردم، سیاره، و رفاه. سال‌های زیادی از تدوین اهداف توسعه پایدار می‌گذرد، با این حال، مشارکت بورس تحصیلی نوآوری تجاری با اهداف توسعه پایدار پراکنده است. علاوه بر این، یک بررسی جامع که همگرایی کسب‌وکار، نوآوری و پایداری را از طریق دریچه اهداف توسعه پایدار بررسی می‌کند، وجود ندارد و بینش‌ها را در مورد پیشرفت‌های فعلی و مسیرهای آینده محدود می‌کند.

توسعه پایدار رویکردی برای تأمین نیازهای اساسی، بهبود سطح زندگی، اداره بهتر اکوسیستم‌ها و آینده امن دارد. پایداری در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، زیست‌محیطی، کالبدی و ... مستلزم به‌کارگیری سیستم مدیریتی کارآمد با قدرت کافی برای رسیدن به اهداف ذکر شده است. علی‌رغم توضیحات، این اهداف با تضادهای ذاتی، به‌ویژه بین پایداری محیطی و توسعه اجتماعی - اقتصادی مواجه است. با تغییر اصطلاح توسعه از کلاسیک به نوین، توسعه پایدار و از جمله آن مسئله زیست‌محیطی، تبدیل به ارکان اصلی توسعه گردیده که در این بین، روند روبه‌رشد آگاهی مردم جامعه در مورد مهم بودن مسائل زیست‌محیطی در قالب توسعه پایدار، در جهان اهمیت بالایی دارد. رعایت اصول توسعه پایدار و حفظ تنوع زیستی، یا به عبارتی، حفظ طبیعت و گسترش فرهنگ آن، معیارهایی اساسی و مهم برای ارزیابی رشد جوامع هستند.

بنابراین، مؤثرترین گام برای حفظ محیط‌زیست، ارزیابی رفتار و عملکرد مردم در رسیدن به اصول اولیه زندگی پایدار است. مردم باید رفتار خود را در برخورد با محیط‌زیست طوری ارزیابی کنند تا به منش ثابت و اصول هم‌زیستی با طبیعت دست یابند.^{۱۹} بنابراین دست یافتن

18. World Commission on Environment and Development, *Our Common Future*, 27.

۱۹. ندا طاهرپور، «توسعه پایدار، اهداف و کاردها»، نشریه علمی، فرهنگی، اجتماعی بوم‌کره ۲، شماره ۲ (۱۳۹۷): ۱۴-۱۷.

به توسعه‌ای پایدار، یعنی توسعه‌ای با حفظ ارزش‌های زیست‌محیطی.

۴. جایگاه حقوقی نهادهای بین‌المللی در توسعه پایدار

توسعه پایدار نه تنها در چهارچوب اسناد بین‌المللی مذکور پیگیری شده است، بلکه نهادهای بین‌المللی و منطقه‌ای مختلفی نیز به این امر توجه داشته‌اند و تلاش‌های گسترده‌ای برای تحقق توسعه پایدار به عمل آورده‌اند. در بررسی نقش نهادهای بین‌المللی برای دستیابی به توسعه پایدار، اولین دسته از نهادهایی که باید مرکز توجه قرار گیرند ارکان اصلی سازمان ملل متحد هستند.

مجمع عمومی ملل متحد، در جایگاه یکی از شش ارکان اصلی سازمان ملل متحد، به موضوعات متنوعی می‌پردازد که یکی از آن‌ها توسعه پایدار است. فارغ از قطعنامه‌هایی که در این نهاد، در چهارچوب حمایت از توسعه اقتصادی، از دهه‌های پیشین تصویب می‌شد، در سال‌های اخیر و به‌طور خاص، بعد از تدوین دستورالعمل ۲۰۳۰ توسعه پایدار، مسئله توسعه پایدار در نشست‌های مجمع عمومی مرکز توجه بوده و هر ساله قطعنامه‌های متنوعی نیز در این خصوص به تصویب رسیده است که نه تنها نشان از توجه به مسئله توسعه دارد، بلکه در خلال آن‌ها اقدامات مختلفی را که با ابتکار یا حمایت این نهاد انجام گرفته است نمایان می‌سازد.

در سال ۲۰۱۸، مجمع قطعنامه شماره ۷۲/۲۲۶ درخصوص «اجرای نتایج کنفرانس ملل متحد در مورد پناهگاه‌های انسانی و مسکن و توسعه پایدار شهری و تقویت برنامه اسکان بشری ملل متحد»^{۲۰} را تصویب نمود. علاوه بر آن، می‌توان به قطعنامه شماره ۷۲/۲۴۲ درخصوص اثر تغییرات سریع تکنولوژی بر دستیابی به اهداف توسعه اشاره کرد. «در این قطعنامه، مجمع عمومی به ضرورت کسب آگاهی دولتی‌ها، بخش خصوصی، سازمان‌های بین‌المللی، جامعه مدنی و نهادهای علمی و فنی و سایر بازیگران مرتبط به اثر آخرین پیشرفت‌ها در تغییرات سریع تکنولوژی در دستیابی به آرمان‌های توسعه پایدار تأکید کرده و نقش دانش، فناوری و اختراعات را در توسعه و تسهیل تلاش‌ها برای شناسایی چالش‌های جهانی، مانند تلاش برای ریشه‌کنی فقر، دستیابی به امنیت غذایی، بهبود کشاورزی، توسعه دسترسی به انرژی و افزایش اثربخشی آن، مبارزه با بیماری‌ها، بهبود آموزش، حمایت از

20. United Nations, "GA, Implementation of the outcomes of the United Nations Conferences on Human Settlements and on Housing and Sustainable Urban Development and strengthening of the United Nations Human Settlements Programme (UN – Habitat)," *UNdoc. A/RES/72/226*, (25 January 2018): 1-5.

محیط زیست تسریع تنوع اقتصادی، بهبود تولید و حمایت رقابتی و حداکثری از توسعه پایدار متذکر می شود.^{۲۱}

همچنین شورای اجتماعی و اقتصادی (ECOSOC) سازمان ملل متحد را که یکی از پنج ارگان اصلی سازمان ملل متحد است، باید در جایگاه رکن مرکزی برای فعالیت های مربوط به توسعه دانست. «شورا در جایگاه رکن اصلی ملل متحد، همین طور می تواند اجلاس های ویژه ای را به منظور مشخص کردن پیشرفت های فوری در حوزه های اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی و همین طور حوزه های مرتبط، در صورت لزوم برگزار کند.»^{۲۲} شورای اقتصادی و اجتماعی همین طور بخش های بلندپایه سالانه را نیز دارد که شامل «انجمن بلندپایه سیاسی» (High-Level Political Forum) و «انجمن همکاری توسعه» (Development Cooperation Forum) می شود. انجمن رهبری سیاسی و هدایت و درخواست هایی را برای توسعه پایدار تدارک دیده و پیشرفت ها در اجرای تعهدات مربوط به توسعه پایدار را نظارت می کند.

علاوه بر ارکان اصلی ملل متحد، مسئله دستیابی به توسعه پایدار در بستر نهادهای حقوق بشری این سازمان نیز مرکز توجه قرار گرفته است. در این چهارچوب، به طور خاص، می توان از دو رکن شورای حقوق بشر و کمیساریای عالی حقوق بشر ملل متحد نام برد. علاوه بر موارد مذکور، نهادهای دیگر حقوق بشری ملل متحد از جمله شورای حقوق بشر، نهادهای مبتنی بر معاهده نیز در خصوص توسعه پایدار مشارکت هایی داشته اند. برای نمونه می توان به مشارکت شورای حقوق بشر در «نشست سیاسی بلندپایه (High-level Political Forum)»^{۲۰۱۶} تحت عنوان «فعالیت شورای حقوق بشر در رابطه با دستورالعمل ۲۰۳۰ برای توسعه پایدار»^{۲۳} اشاره کرد.

۵. ماهیت حقوقی صندوق بین المللی پول

صندوق دارای شخصیت حقوقی مستقل است و به موجب ماده (۹) اساسنامه، برای عقد

21. United Nations, "GA, impact of rapid technological change on the achievement of the Sustainable Development Goals," *UNDoc. A/RES/72/242* (18 January 2018): 1-3.

22. United Nations, "GA, impact of rapid technological change," 1-3.

23. United Nations, "inputs from the President of the Human Rights Council to the 2016 HLPF: the work of the Human Rights Council in relation to the 2030 Agenda for Sustainable Development," last modified October 25, 2024.

<https://www.ohchr.org/Documents/Issues/MDGs/Post2015/Contribution2016HLPF.pdf>.

قرارداد، تحصیل و فروش اموال منقول و غیرمنقول و مبادرت به اقدامات حقوقی صلاحیت کامل دارد. برای اینکه صندوق بتواند وظایف محوله را به نحو احسن انجام دهد، اعضا برپایه اساسنامه، باید مزایا و مصونیت‌های ذیل را برای آن قائل شوند: صندوق و اموال و دارایی‌هایش در هر جا که باشد و به وسیله هر کس که نگاهداری شود، در برابر هر نوع اقدام قضایی مصونیت خواهد داشت، مگر تا حدودی که صندوق مصونیت خود را در مورد هر اقدام قضایی، یا به موجب شرایط یک قرارداد صریحاً اسقاط کرده باشد.

اموال و دارایی‌های صندوق در هر جا و نزد هر کس که باشد از کاوش، تصرف، ضبط و مصادره و یا هرگونه توقیف دیگر که از طرف قوه اجرائیه یا مقننه صورت گیرد مصون خواهد بود و در پرونده‌های صندوق نیز نمی‌توان دخل و تصرف کرد. تا جایی که در جهت حصول به اهداف صندوق ضروری است، تمام اموال و دارایی‌های صندوق از محدودیت‌ها، مقررات کنترل‌ها و برقراری مهلت‌های قانونی برای تأخیر در پرداخت بدهی‌ها به هر نوع و کیفیتی که باشد مصون خواهد بود.

«مکاتبات و مخابرات رسمی صندوق نیز از مصونیت رسمی و سیاسی برخوردار است.»^{۲۴} همه اعضای هیئت نمایندگان دولت‌ها، مدیران اجرایی و علی‌البدل اعضای کمیته‌ها، نمایندگانی که از طرف صندوق محسوب می‌شوند و مشاوران هر یک از اشخاص فوق‌الذکر، صاحب‌منصبان و کارکنان صندوق شامل این مصونیت هستند:

۱. از تعقیب حقوقی در مورد عملیاتی که از نظر شغل رسمی خود انجام می‌دهند مصون خواهند بود، مگر در مواردی که صندوق این مصونیت را سلب کند.

۲. در صورتی که تابعیت کشور محل کار خود را دارا نباشند، از محدودیت‌های مهاجرت، مقررات ثبت‌نام اتباع خارجی و تعهدات مربوط به خدمات ملی مصون خواهند بود و همچنین همان تسهیلاتی را که اعضا برای نمایندگان مأموران و کارکنان هم‌رتبه سایر اعضا مقرر داشته‌اند، درباره آنان نیز معمول خواهند نمود.

۳. از لحاظ تسهیلات مسافرت از همان امتیازاتی برخوردار خواهند بود که نمایندگان، مأموران و کارکنان هم‌رتبه سایر اعضا برخوردار هستند. گذشته از این، صندوق، دارایی‌ها، اموال، درآمد و معاملات و عملیات آن، از پرداخت هرگونه مالیات و عوارض گمرکی معاف

۲۴. فریبرز خسروی، «تشکیلات سازمانی صندوق بین‌المللی پول»، مطالعات نوین بانکی ۴، شماره ۱۵ (تابستان ۱۴۰۱): ۳۳-۱.

خواهد بود. به علاوه، صندوق از هرگونه تعهد مالی برای وصول یا پرداخت هرگونه مالیات یا عوارض مصون خواهد بود و به حقوق و حق الزحمه‌ای که از طرف صندوق به مدیران اصلی و علی‌البدل صاحب‌منصبان و یا کارکنان صندوق که تبعه بومی یا عملی کشور نیستند یا تابعیت محلی را به صورت دیگری ندارند پرداخت می‌شود، هیچ نوع مالیاتی تعلق نخواهد گرفت. «همچنین هیچ نوع مالیاتی به اسناد و اوراق بهاداری که توسط صندوق منتشر می‌شود، در دست هر شخصی که باشد و به سود سهام یا بهره متعلق به آن، تعلق نخواهد گرفت.»^{۲۵}

۶. جایگاه حقوقی صندوق بین‌المللی پول در توسعه پایدار

چنان‌که اشاره شد، صندوق بین‌المللی پول می‌کوشد با تأثیرگذاری بر اقتصاد کشورهای در حال توسعه، توسعه پایدار را در این کشورها نهادینه کند. در این راستا، کمیساریای عالی حقوق بشر، سندی را در ۱۷ ژوئن ۲۰۱۵، تحت عنوان «حقوق بشر در تأمین مالی برای دستورالعمل توسعه» منتشر کرده است. در سند مزبور، کمیساریای عالی به تعهدات دولت‌ها برای انتقال و اختصاص حداکثر منابع در دسترس برای تحقق تدریجی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و همین‌طور توسعه حقوق مدنی و سیاسی و حق توسعه براساس معاهدات اصلی حقوق بشری و همین‌طور تعهد آن‌ها برای همکاری بین‌المللی برای تحقق تمام حقوق بشر تأکید کرده، متذکر می‌شود که دولت‌ها باید تمام تعهدات مربوط به توسعه موجود را تأیید و اجرا کرده و بسازند و همین‌طور فضای بین‌المللی برای توسعه را خلق کنند که سیاست‌های اقتصادی و نهادهای مربوط به استانداردهای حقوق بشری را به هم پیوند زند. «آن‌ها باید اقداماتی را برای تضمین هماهنگی میان رژیم‌های بین‌المللی موجود برای تجارت، تأمین مالی و سرمایه‌گذاری و هنجارها و استانداردهای کار، محیط‌زیست، حقوق بشر و برابری و پایداری اتخاذ کنند.»^{۲۶} در همین راستا، مهم‌ترین اقدامات صندوق بین‌المللی پول عبارت‌اند از:

۶-۱. رشد و رفاه پایدار با حفظ محیط‌زیست

یکی از زمینه‌های رشد و رفاه پایدار، حفظ محیط‌زیست است. در سال‌های اخیر، چندین

۲۵. خسروی، «تشکیلات سازمانی صندوق»، ۲۷.

26. United Nations High Commissioner for Human Rights, "High Commissioner's Open Letter: Human rights in the financing for development agenda," last modified 21 October 2024. <https://www.ohchr.org/en/documents/open-letters/high-commissioners-open-letter-human-rights-financing-development-agenda>.

مورد از مباحث زیست‌محیطی با پیامدهای مهم اقتصاد کلان، به منزله بخشی جدایی‌ناپذیر از این‌گونه سیاست مطرح شده است. مشاوره صندوق بین‌المللی پول در مورد مسائل زیست‌محیطی با همکاری نزدیک با بانک جهانی رشد یافته است. در حالی که بانک جهانی طیف گسترده‌ای از مشاوره فنی محیط‌زیست را ارائه می‌دهد، وظیفه صندوق بین‌المللی پول در این زمینه، محدود به شرایطی است که مشکلات زیست‌محیطی متأثر از ثبات کلان اقتصادی و رشد پایدار باشد. در حالی که این رابطه در برخی موارد مشهود است، به‌طور کلی پذیرفته می‌شود که اغلب اوقات، پیوند بین مشکلات زیست‌محیطی و ثبات اقتصاد کلان چندوجهی و بسیار پیچیده است، واقعیتی که مانع از تعمیم‌های ساده در مورد اثرات زیست‌محیطی سیاست‌های تثبیت است.

۶-۲. مشاوره در سیاست‌گذاری‌های مالی

صندوق بین‌المللی پول، در راستای انجام وظایف خود به‌ویژه نظارت و استفاده مناسب از منابع، همه‌ساله اطلاعات بهنگامی از عملکرد متغیرهای اصلی اقتصادی و جهت‌گیری‌های سیاستی کشورهای عضو جمع‌آوری می‌نماید و توصیه‌های مشورتی خاصی را نیز در اختیار تصمیم‌گیران ارشد کشورها قرار می‌دهد. این توصیه‌ها علاوه بر تحلیل شرایط کنونی اقتصاد و پیش‌بینی افق میان‌مدت آنی آن، ناظر بر نتایج محاسبه برخی شاخص‌هاست که دید و نگرش خاصی به صحت عملکرد اقتصاد و بخش‌های آن با توجه به استانداردهای بین‌المللی و نیز تجارب دیگر کشورها ارائه کرده و بدین لحاظ ارزشمند تلقی می‌شود. «درواقع کارشناسان ارشد نهادهای بین‌المللی، به‌واسطه دنبال نمودن مستمر وقایع کشورها، از سطحی دانش تجمعی و کاربردی برخوردارند که فی‌نفسه می‌تواند مبنای برخی اعلام خطرها یا اشاره به انحراف از مسیر باثبات و قابل‌دوام در بلندمدت، برای یک بخش یا حوزه فعالیت خاص، در کشور مورد بررسی باشد.»^{۲۷}

مشاوره‌های صندوق بین‌المللی پول عموماً در سه طبقه قرار می‌گیرد: منظم و ادواری؛ خاص؛ تکمیلی. انجام کلیه مشاوره‌های مذکور تحت ماده ۴ اساسنامه صندوق الزامی است. «درواقع مشاوره ماده ۴ شامل بررسی‌های مرتب و به‌لحاظ فواصل زمانی قاعده‌مندی است که مقامات کشورهای عضو و کارشناسان صندوق در کلیه جنبه‌های سیاستی و عملکردی به عمل می‌آورند و نهایتاً اطلاعات حاصله مبنای مباحثات مدیران اجرایی

۲۷. لیلیا آقامیرکلایی، «وظایف، کارکردها و چالش‌های پیش روی صندوق بین‌المللی پول و چگونگی روابط جمهوری اسلامی ایران با آن»، روزنامه ۴۲ و ۴۳ (پاییز و زمستان ۱۳۸۳): ۱۴۸.

صندوق در مورد سیاست‌های اعضا قرار می‌گیرد.^{۲۸}

۳-۶. کمک‌های مالی با دادن وام

در حال حاضر، جهان با ضعیف‌ترین چشم‌انداز رشد میان‌مدت در سه دهه اخیر، در بحبوحه سطوح بالای بدهی، تجارت پراکنده و چشم‌انداز نرخ‌های بهره بالاتر و طولانی‌تر مواجه است. در این شرایط، صندوق بین‌المللی پول تلاش‌های خود را برای ارتقای ثبات و رشد مضاعف می‌کند. همه کشورهای با عدم اطمینان ناشی از شوک‌های مربوط به همه‌گیری، جنگ در اوکراین و غزه و لبنان و چالش‌های دگرگونی مانند تغییرات آب‌وهوا و دیجیتالی شدن، دست‌وپنجه نرم می‌کنند. چندین کشور در حال توسعه و بازارهای در حال توسعه انعطاف‌پذیری قابل توجهی از خود نشان داده‌اند، اما بسیاری از کشورها - به ویژه کشورهای کم‌درآمد - در میان شرایط مالی سخت‌تر و فضای محدود سیاست‌گذاری برای مانور، به‌طور فزاینده‌ای آسیب‌پذیر هستند. این کشورها همچنین با کمبود بودجه، افزایش ناامنی غذایی و همگرایی کندتر به سمت استانداردهای زندگی بالاتر مواجه هستند. بار بدهی بالا و افزایش شدید هزینه‌های خدمات بدهی - که بیش از ۴۰ درصد درآمد در چندین کشور بسیار بدهکار است - فضای کمی را برای هزینه‌های اجتماعی و سرمایه‌گذاری‌های افزایش‌دهنده رشد باقی می‌گذارد. این بر پایداری بدهی و ثبات اجتماعی تأثیر منفی می‌گذارد. صندوق بین‌المللی پول به درخواست‌ها برای ایفای نقش حتی بیشتر برای حمایت از کشورهای عضو در این زمان‌های بسیار چالش‌برانگیز، به ویژه از طریق تأمین مالی تراز پرداخت‌ها و توصیه‌های سیاستی، پاسخ می‌دهد. در سپتامبر ۱۹۹۹، صندوق بین‌المللی پول تمرکز جدیدی را برای مبارزه با فقر برای کار خود در کشورهای کم‌درآمد پذیرفت. به‌عنوان بخشی از این اقدام، صندوق بین‌المللی پول تسهیلات تعدیل ساختاری پیشرفته (ESAF) خود را خاتمه داد و تسهیلات وام‌دهی جدیدی برای کشورهای کم‌درآمد به نام تسهیلات کاهش فقر و رشد (PRGF) جایگزین آن کرد.^{۲۹}

۴-۶. سایر کمک‌های مالی

در همکاری نزدیک با بانک تسویه حساب‌های بین‌المللی، صندوق بین‌المللی پول باید نقش

۲۸. آقامیرکلایی، «وظایف، کارکردها و چالش‌های پیش روی صندوق بین‌المللی پول»، ۱۴۸.

29. Ceyla Pazarbasioglu, "Why IMF Lending Continues to Adapt," last modified 20 April 2024, <https://www.imf.org/external/np/exr/ib/>.

تقویت شده‌ای در نظارت جهانی جریان سرمایه ایفا کند. در همکاری نزدیک با سایر مؤسسات مالی مربوطه، باید شکاف داده‌ها را در مورد جریان سرمایه جهانی در اولویت قرار دهد. در حالی که اعضای آن می‌توانند از تخصص فنی صندوق در توصیه به پاسخ‌های مناسب سیاستی به جریان‌های بی‌ثبات سرمایه بهره‌مند شوند، نقش صندوق هم فراتر از این نیست. همچنین وام‌های «فاین تک (Fintech)» ابزاری غیربانکی شناخته می‌شوند که قابلیت تأمین مالی اشخاص فاقد اعتباری را دارند که به دنبال ایجاد کسب‌وکارهای نو یا توسعه کسب‌وکار خود هستند. «مهم‌ترین مشخصه این سیستم در مقایسه با سیستم‌های سنتی اعطای اعتبار، این است که تصمیم‌گیری در مورد اینکه چه کسی اعتبار لازم برای اعطای وام، تا چه میزان و با چند درصد سود را دارد، با سرعت بالا انجام می‌گیرد.»^{۳۰}

۵-۶. توصیه‌های حقوقی صندوق در زمینه اصلاحات مالیاتی

در مسئله معیارهای سیاست‌گذاری از سوی صندوق بین‌المللی پول، باید تأکید عمده‌ای در امر بهبود حکومت‌داری صورت گیرد، زیرا برخی کارها مستقیماً تحت تأثیر اقتصاد کلان قرار دارد، مانند حذف معافیت مالیاتی یا وصول بدهی‌های معوقه. صندوق بین‌المللی پول بر این باور است که اصلاح سیاست‌های مالیاتی و کاهش معافیت‌ها می‌تواند به دولت‌هایی مانند دولت‌های خاورمیانه‌ای در بهبود معیشت مردم کمک کند. اما این مورد لزوماً ارتباط معین و مشخصی با توسعه پایدار ندارد، بلکه صرفاً به جهت اصلاحات مالی و احیاناً مدیریت منابعی است که قرار است تحت عنوان وام به کشورهای عضو پرداخته شود.

برای این کار، صندوق بین‌المللی پول باید به بخش کارشناسی دیگر نهادها در قلمرو خودشان اعتماد کند (نظیر اصلاحات در سرمایه‌گذاری عمومی به وسیله بانک جهانی) و علی‌رغم این می‌تواند حسب وضعیت، توصیه‌هایی درباره این مناطق داشته باشد و معیارهای انتقادی برای اجرای موفقیت‌آمیز برنامه مصوب کند. مصداق چنین معیارهایی شامل بهبود در درآمد، تغییرات در مالیات یا تصدی مصارف است. طبیعی است که صندوق بین‌المللی پول باید اطلاعات متناقض ارائه‌شده در این خصوص را بدون داوری جمع‌آوری کند، زیرا گردآوری آن برای آگاهی و تصمیم‌گیری مقامات لازم است.

۷. مسئولیت‌پذیری حقوقی صندوق بین‌المللی پول

هرچند که دعاوی مربوط به نقض حقوق بشر علیه صندوق بین‌المللی پول و مطرح شدن آن

30. Vincent Dilorenzo, "Fintech Lending: A Study of Expectations versus Market Outcomes," *SSRN Electronic Journal* (January 2018): 9. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3247112>.

در زمینه داخلی، سطح اقدام پذیری بیشتری دارد، اما همچنان موانعی پیش روی طرح چنین دعاوی در سطح داخلی دیده می‌شود. دکترین حقوق بین‌المللی در مصونیت قضایی سازمان‌های بین‌المللی یکی از مهم‌ترین عوامل این موانع است. این دکترین بر این اصل پذیرفته استوار است که تنها زمانی سازمان بین‌المللی موفق به انجام وظایف خود خواهد بود که بر پایه اشتراک جمعی اولویت‌های تمامی کشورهای عضو عمل کند. بر این اساس، اصل دخالت یا قدرت تصمیم‌گیری یک یا گروهی از کشورهای عضو در برابر سایر اعضا، به انحراف عملکردی سازمان بین‌المللی منجر می‌گردد. «بخش سوم ماده ۹ اساسنامه صندوق بین‌المللی پول مبین مصونیت همه‌جانبه در قبال رسیدگی‌های قضایی است، مگر در زمانی که به‌طور مصرح، بر سلب مصونیت تأکید شده باشد.»^{۳۱} همان‌طور که ذکر شد، درصد موفقیت طرح این‌گونه دعاوی در سطح پایینی قرار دارد. این مسئله می‌تواند دارای ابعاد و علل مختلفی باشد. وجود نظام دیکتاتوری در بسیاری از کشورهای بدهکار یکی از عمده‌ترین دلایل است که این دعاوی با عدم موفقیت مواجه می‌شوند. مشکلات و ضعف‌های موجود در زمینه مباحث حقوق بشری این کشورها بیشتر به جنبه ساختاری آن‌ها برمی‌گردد. باید گفت در سازوکارهای قضایی که بر اساس ضمان قهری هستند نیز به‌خاطر اینکه عامل اصلی نقض حقوق بشر، خود کشور وام‌گیرنده شناخته می‌شود و نقش صندوق بین‌المللی پول، تنها در حد یک مشارکت‌کننده است، تردید بسیاری وجود دارد که اگر در این نظام‌های دیکتاتوری دعاوی در حیطه نقض حقوق بشر مطرح شود، نتیجه مؤثر و موفقیت‌آمیزی خواهد داشت یا خیر. «ازسوی دیگر، حتی در کشورهایی که حقوق بشر، سامان یافته، مستقر و ساختارمند شده است، ممکن است مصونیت‌های اعطاشده به چنین مؤسساتی در مفاد اساسنامه‌ای، همچنین اصل مصونیت کارکردی مصرح در حقوق بین‌الملل و قوانین ویژه حقوق داخلی که حق افراد بر اقامه دعاوی در مقابل این مؤسسات را نادیده می‌انگارد، موجب محدودیت و عدم موفقیت در طرح دعاوی حقوق بشری علیه صندوق بین‌المللی پول در این کشورها شود.»^{۳۲}

۸. رویکرد مبتنی بر حقوق بشر به توسعه پایدار

بحث درمورد دستور کار توسعه پس از سال ۲۰۱۵، فرصتی بی‌سابقه برای توسعه

۳۱. سید قاسم زمانی و پیمان بلوری، «مسئولیت‌پذیری بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول در حقوق بشر»، مجله حقوقی بین‌المللی ۵۲ (۱۳۹۴): ۱۱۱.

۳۲. زمانی و بلوری، «مسئولیت‌پذیری بانک جهانی»، ۱۱۴.

یک چهارچوب نظارتی تقویت‌شده، جامع و پاسخگوتر ارائه کرده است. سال ۲۰۱۵، گزارش کمیته تخصصی (OWG) در مورد اهداف توسعه پایدار (SDGs) به مجمع عمومی سازمان ملل، چهارچوبی از ۱۷ SDG را برای پوشش طیفی از محرک‌ها در سه بُعد توسعه پایدار اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی پیشنهاد کرد.

«با درک اهمیت اساسی بهداشت برای توسعه پایدار، یک هدف بهداشتی خاص در اهداف توسعه هزاره (هدف C از هدف ۷) تدوین شد تا نسبت افراد بدون دسترسی به بهداشت اولیه تا سال ۲۰۱۵، به نصف کاهش یابد. در سال ۲۰۱۰، اجلاس بررسی MDG مشخص کرد. بهداشت به عنوان یکی از دورترین اهداف، و با وجود تلاش‌های قابل‌ستایش جامعه بین‌المللی، پیشرفت کلی در سال‌های اخیر به سمت هدف MDG به‌طور عمده‌ای بهبود نیافته است. به‌طور خاص، ۲.۱ میلیارد نفر، از سال ۱۹۹۰ به یک مرکز بهداشتی بهبودیافته دسترسی پیدا کرده‌اند، اما ثابت شده است که این کافی نیست. تقریباً ۷۰۰ میلیون نفر از هدف جهانی بهداشت نادیده گرفته شده‌اند. محتوای هنجاری یک حقوق بشر به ماهیت این حق مربوط می‌شود و در این مطالعه می‌توان آن را به عنوان محتوای تعهدات حقوق بشر مرتبط با بهداشت درک کرد. برای حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (مثلاً حق بهداشت)، محتوای این تعهدات معمولاً براساس معیارهای در دسترس بودن، کیفیت، مقرون‌به‌صرفه بودن و مقبولیت، روشن و عملیاتی می‌شود.

۹. نتیجه‌گیری

توسعه پایدار به یک عبارت جذاب در گفتمان توسعه معاصر تبدیل شده است. با این حال، علی‌رغم فراگیر بودن و محبوبیت گسترده‌ای که در طول سال‌ها به دست آورده، این مفهوم هنوز نامشخص به نظر می‌رسد، زیرا بسیاری از مردم همچنان در مورد معنا و تاریخچه آن و همچنین آنچه برای تئوری و عمل توسعه مستلزم و متضمن آن است سؤال می‌کنند. در تلاش برای حرکت فراتر از شعارهای پایداری و پیگیری دستور کار معنادارتر برای توسعه پایدار، تعریف روشنی از این مفهوم و توضیح ابعاد کلیدی آن نیاز است که دست‌کم تا حدودی به آن پرداخته شد. آرمان‌های توسعه پایدار طیف‌های گسترده‌ای از اهداف را ترسیم می‌کنند که جنبه‌های مختلفی از حیات بشری را در بر می‌گیرند که سه حوزه آرمان‌های انسان‌محور، اقتصادمحور و زیست‌محیطی را شامل می‌شوند. این اصول همگی بر توسعه انسانی به‌مثابه محور توسعه پایدار متمرکز هستند، ولی تنها برخی از این اهداف را می‌توان در چهارچوب حق

بر استانداردهای مناسب زندگی دانست و دیگر اصول، به سایر حقوق و آزادی‌های بشری ارتباط بیشتری دارند.

صندوق بین‌المللی پول، در جایگاه سازمانی کلیدی برای اثرگذاری بر توسعه پایدار و عنصر کانونی بررسی این مقاله، در شرایط اقتصادی خاص پس از جنگ جهانی دوم تأسیس شد، ولی این موضوع باعث نشد با تغییر این شرایط، کارکرد صندوق محدود شود. به‌عکس، در هر دوره، صندوق فعالیت‌های خود را با محیط اقتصادی جهانی منطبق کرده و حوزه‌های جدید و گسترده‌تری را برای اثرگذاری باز نموده است. البته فعالیت‌های صندوق فرازوفرودهای بسیاری داشته است، به‌گونه‌ای که در دوره‌های باثبات حتی موجودیت این نهاد با تردید نگریده شده، اما با بروز بحران در گوشه‌ای از جهان، این نهاد توانسته است موقعیت خود را قوی‌تر از گذشته احیا کند. از طرف دیگر، یکی از مسائل مهم در کشورهای درحال توسعه، نبود روند توسعه پایدار در این کشورها است، به نحوی که این کشورها نمی‌توانند در درازمدت رشد و توسعه اقتصادی و اجتماعی را تجربه کنند.

صندوق بین‌المللی پول به‌واسطه انجام مأموریت‌های خود، می‌کوشد با تأثیرگذاری بر اقتصاد کشورهای درحال توسعه، توسعه پایدار را در این کشورها نهادینه کند. در همین راستا، مهم‌ترین اقدامات صندوق بین‌المللی پول عبارت‌اند از: رشد و رفاه پایدار با حفظ محیط‌زیست، مشاوره در سیاست‌گذاری‌های مالی، کمک‌های مالی با دادن وام، توصیه‌های صندوق در زمینه اصلاحات مالیاتی، ظرفیت‌سازی از طریق کمک‌های فنی و آموزشی و حل بحران‌های اقتصادی. این اقدامات تاکنون نقش مهمی در توسعه پایدار کشورهای درحال توسعه داشته است، اگرچه انتقاداتی نیز بر عملکرد این صندوق وارد است، ازجمله اینکه بسیاری از اصلاحات اقتصادی که صندوق بین‌المللی پول به‌عنوان شرایطی برای وام‌دهی خود به آن نیاز داشت - ریاضت مالی، نرخ‌های بهره بالا، آزادسازی تجارت، خصوصی‌سازی و بازارهای باز سرمایه - اغلب برای اقتصادهای هدف، معکوس و برای مردم محلی، ویرانگر بوده است. همچنین، صندوق در ارائه توصیه‌ها به کشورها درباره نرخ ارز و سیاست‌های مربوط به آن دچار اشتباه شده است. شاید مهم‌تر از همه، انتقاد درخصوص تعدیل آهسته صندوق از تأکید بر اقتصاد کلان به پویایی‌های بازارهای مالی باشد.

جایگاه حقوقی صندوق بین‌المللی پول در دستیابی به ... / شاملو ۲۲۵

سیاهه منابع

الف- منابع فارسی:

- آقامیرکلایی، لیلا. «وظایف، کارکردها و چالش‌های پیش روی صندوق بین‌المللی پول و چگونگی روابط جمهوری اسلامی ایران با آن»، روند ۴۲ و ۴۳ (پاییز و زمستان ۱۳۸۳): ۱۳۸-۱۶۳.
- بوستانی، رضا، و پویا جیل‌عاملی. «تکامل نقش صندوق بین‌المللی پول در اقتصاد جهانی»، روند (روند پژوهش‌های اقتصادی) ۲۲، شماره ۶۹ (۱۳۹۴): ۹۷-۱۱۶.
- خسروی، فریبرز. «تشکیلات سازمانی صندوق بین‌المللی پول»، مطالعات نوین بانکی ۴، شماره ۱۵ (تابستان ۱۴۰۱): ۱-۳۳.
- زمانی، سید قاسم، و پیمان بلوری. «مسئولیت‌پذیری بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول در حقوق بشر»، مجله حقوقی بین‌المللی ۳۲، شماره ۵۲ (بهار- تابستان ۱۳۹۴): ۹۱-۱۲۰.
- ساعدی مرغملکی، ناهید، و مسعود زمانی. «تعهدات حقوق بشری صندوق بین‌المللی پول»، دومین کنفرانس بین‌المللی حقوق و علوم قضایی (۱۳۹۹).
- سلطان قیس، فرید، علیرضا ظاهری، و مجتبی قاسمی. «مناسبات حقوق بین‌الملل و اقتصاد سیاسی بین‌الملل در نهادهای بین‌المللی پولی و مالی (مطالعه موردی صندوق بین‌المللی پول و گروه بانک جهانی)»، ماهنامه جامعه‌شناسی سیاسی ایران ۵، شماره ۸ (۱۴۰۱): ۱۰۲۶-۱۰۴۲.
- طاهریور، ندا، «توسعه پایدار، اهداف و کارکردها»، نشریه علمی، فرهنگی، اجتماعی بوم‌کره ۲، شماره ۲ (پاییز ۱۳۹۷): ۱۴-۱۷.
- نورایی، میثم، و پرویز سعیدی. «عوامل تعیین‌کننده اقتصادی و سیاسی وام‌دهی صندوق بین‌المللی پول در ایران»، نشریه علمی رویکردهای پژوهشی نوین مدیریت و حسابداری ۲، شماره ۴ (۱۳۹۷): ۹۵-۱۰۵.

ب- منابع لاتین:

- Biglaiser, Glen, and Ronald J. McGauvran. "The effects of IMF loan conditions on poverty in the developing world." *J Int Relat Dev (Ljubl)* 25, no. 3 (2022): 806-833.
- Bradlow, Daniel D. "The World Bank, the IMF, and Human Rights." *Transnational Law and Contemporary Problems* 6, no. 1 (1996): 47-90.
- BRIAN R. KEEBLE. "The Brundtland Report: 'Our Common Future.'" *Medicine and War* 4, no. 1 (JANUARY-MARCH 1988): 17-25.
- Daoud, Adel, Bernhard Reinsberg, Alexander E. Kentikelenis, Thomas H. Stubbs, and

- Lawrence P. King. "The International Monetary Fund's interventions in food and agriculture: An analysis of loans and conditions." *Food Policy, Elsevier* 83 (C) (2019): 204-218.
- Denters, Erik. *Law and Policy of IMF Conditionality*. Boston, MA: Kluwer Law International, 1996.
- Department of Economic and Social Affairs Sustainable Development. "The 2030 Agenda for Sustainable Development." goal 1, Last modified December 27, 2024. <https://sdgs.un.org/goals/goal1>.
- DiLorenzo, Vincent. "Fintech Lending: A Study of Expectations versus Market Outcomes." *Forthcoming in Review of Banking & Financial Law* 23 (winter 2019): 1-35.
- Fara, Azmat, Weng Marc Lim, Abdul Moyeen, and Ranjit Voola. "Convergence of business, innovation, and sustainability at the tipping point of the sustainable development goals." *Journal of Business Research* 167 (November 2023): 114-170.
- General Assembly. "Conference on Environment and Development." *Report of the United Nations A/CONF.151/26*, no. 1 (August 1992): 1-5.
- Horne, Jannic, Malte Recker, Ingo Michelfelder, Jason Jay, and Jan Kratzer. "Exploring entrepreneurship related to the sustainable development goals - mapping new venture activities with semi-automated content analysis." *Journal of Cleaner Production* 242 (1 January 2020): 118052. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2019.118052>
- Klom, Jeroen. "The political economy of agricultural liberalization in Central and Eastern Europe: an empirical analysis." *Food Policy* 49 (December 2014): 332-346.
- Navi Pillay (High Commissioner for Human Rights). "GA: Declaration on the Right to Development." Anniversary of the Declaration on the Right to Development, Last modified October 21, 2024. <http://www.un.org/en/events/righttodevelopment>.
- Negri Soares, Marcelo. "What is the best definition for sustainable development." Last modified October 25, 2024. https://www.researchgate.net/post/What_is_the_best_definition_for_sustainable_development.
- Pazarbasioglu, Ceyla. "Why IMF Lending Continues to Adapt." Last modified April 20, 2024. <https://www.imf.org/external/np/exr/ib/>
- Rio Declaration on Environment and Development, 1992.
- Schaefer, A., and A. Crane. "Addressing Sustainability and Consumption." *Journal of*

جایگاه حقوقی صندوق بین‌المللی پول در دستیابی به ... / شاملو ۲۲۷

Macromarketing 25 (2005): 76-92.

“The 2005 World Summit High-Level Plenary Meeting of the 60th session of the UN General Assembly.” UN Headquarters, New York, 14-16 September 2005.

UNHRC. “Sustainable development through human rights.” Last modified October 25, 2024. <https://www.ohchr.org/en/topic/sustainable-development-through-human-rights>.

United Nations High Commissioner for Human Rights, “High Commissioner’s Open Letter: Human rights in the financing for development agenda,” Last modified October 21, 2024. <https://www.ohchr.org/en/documents/open-letters/high-commissioners-open-letter-human-rights-financing-development-agenda>.

United Nations. “2010 Summit on the Millennium Development Goals.” Last modified October 10, 2024. <http://www.un.org/en/mdg/summit2010>.

United Nations. “GA, impact of rapid technological change on the achievement of the Sustainable Development Goals.” *UNDoc.A/RES/72/242* (18 January 2018): 1-37.

United Nations. “GA, Implementation of the outcomes of the United Nations Conferences on Human Settlements and on Housing and Sustainable Urban Development and strengthening of the United Nations Human Settlements Programme (UN – Habitat).” *UNdoc. A/RES/72/226* (25 January 2018): 1-5.

United Nations. “inputs from the President of the Human Rights Council to the 2016 HLPF: the work of the Human Rights Council in relation to the 2030 Agenda for Sustainable Development.” Last modified October 25, 202. <https://www.ohchr.org/Documents/Issues/MDGs/Post2015/Contribution2016HLPF.pdf>.

Vienna Convention on The Law of Treaties, 1969.

Von, J. Von Geibler, J. Piwovar, A. Greven. “The SDG-Check: Guiding open innovation towards Sustainable Development Goals.” *Technology Innovation Management Review* 9 (2019): 20-37.

world Commission on Environment and Development. *Our Common Future*. Oxford: Oxford University Press, 1987.